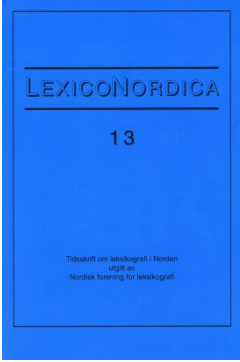

LexicoNordica

Titel:	Den Danske Ordbog: en ordbog for eksperter, godtfolk og almindeligt interesserede. Svar til Henning Bergenholtz & Vibeke Vrang	
Forfatter:	Henrik Lorentzen & Lars Trap-Jensen	
Kilde:	LexicoNordica 13, 2006, s. 197-208	
URL:	http://ojs.statsbiblioteket.dk/index.php/lexn/issue/archive	

© LexicoNordica og forfatterne

Betingelser for brug af denne artikel

Denne artikel er omfattet af ophavsretsloven, og der må citeres fra den. Følgende betingelser skal dog være opfyldt:

- Citatet skal være i overensstemmelse med „god skik“
- Der må kun citeres „i det omfang, som betinges af formålet“
- Ophavsmanden til teksten skal krediteres, og kilden skal angives, jf. ovenstående bibliografiske oplysninger.

Søgbarhed

Artiklerne i de ældre LexicoNordica (1-16) er skannet og OCR-behandlet. OCR står for 'optical character recognition' og kan ved tegngenkendelse konvertere et billede til tekst. Dermed kan man søge i teksten. Imidlertid kan der opstå fejl i tegngenkendelsen, og når man søger på fx navne, skal man være forberedt på at søgningen ikke er 100 % pålidelig.

Henrik Lorentzen & Lars Trap-Jensen

Den Danske Ordbog: en ordbog for eksperter, godtfolk og almindeligt interesserede.

Svar til Henning Bergenholtz/Vibeke Vrang

Det er næsten overvældende så stor opmærksomhed der er blevet DEN DANSKE ORDBOG til del, og ikke mindst LexicoNordica har velvilligt stillet spalteplass til rådighed. Formen med kritiske bemærkninger fra anmelderne og ordbogsredaktionens svar på kritikken finder vi principielt nyttigt og fair, og vi håber at den vil bidrage til en større samlet forståelse hos den interesserede læser.

Den aktuelle anmeldelse af Bergenholtz/Vrang adskiller sig fra de øvrige ved at der ikke inddrages aspekter eller oplysninger som anmelderne ikke har været inde på før. Præmisserne er dermed uforandrede, men alligevel fælder anmelderne denne gang en betydelig mere negativ dom: Hvor de tidligere anmeldelser var moderat positive i deres vurdering, flyger det denne gang med bemærkninger som ”lige til en ommer”, ”katastrofe” og ”yderst upræcis”, og hvor der tidligere burde være 100.000 lemmaer, bør der nu være 200.000. Både vi og læserne må spørge os selv hvorfor den ændrede vurdering ikke begrundes.

Eftersom anmeldelsen altså ikke behandler nye aspekter, kan det ikke undgås at vi kommer til at bryde princippet om ikke at gentage svar på tidligere kritik. I stedet vil vi gøre en dyd af nødvendigheden og ud over at kommentere Bergenholtz/Vrangs aktuelle kritik også gøre en slags samlet status over de kritikpunkter der har været fremført.

1. Lemmabestanden – en gang til

Allerførst bør man måske spørge om de mange ord og grundige anmeldelser har fået redaktionen til at ændre syn på, ja måske ligefrem fortryde nogen af de beslutninger som den har truffet undervejs gennem ordbogens tilblivelseshistorie. Svaret er, for anmelderne måske skuffende, men vel næppe overraskende: Stort set ikke. Den væsentligste indrømmelse gælder punktet lemmabestand. Her kan vi tilslutte os kritikken: Der burde allerede i indledningen til bind 1 være redegjort for de præcise tal. Det har vi også tidligere erkendt, endda to gange (Lorentzen/Trap-Jensen 2004a og 2004b), og dermed skulle man egentlig synes at emnet var udtømt. Ikke desto

mindre føler Bergenholtz/Vrang det nødvendigt at bruge en hel side på ikke blot at gentage kritikken, men også at skærpe den yderligere med bemærkninger som ”DEN DANSKE ORDBOG burde anmeldes til Forbrugerstyrelsen”, ”falsk reklameangivelse”, ”falsk varedeklaration” og ”ordbogssnyd”. Tonen tangerer det uforskammede, og bortset fra at det er en stil som ikke tjener anmelderne til ære, har vi svært ved at se hvad der skulle begrunde skærpelsen. Vi har to gange (Lorentzen/Trap-Jensen 2004a:180, Lorentzen/Trap-Jensen 2004b:192) fremlagt de nøgterne tal og redegjort for hvordan de er blevet til: Ordbogen indeholder 62.965 opslagsord. Vi har også forklaret at der hertil i forlagets reklamefoldere er lagt ca. 37.000 underopslagsord eller orddannelsesangivelser. At anmelderne nu finder det ”i modstrid med enhver form for faglighed”, stemmer ikke rigtig med deres tidligere synspunkt: ”På den måde er orddannelsesangivelser en slags ekstralemma”, hed det i Bergenholtz/Vrang 2004b (s. 168) og ”[man kan] diskutere, om disse er rigtige lemmer” i Bergenholtz/Vrang 2004b:164. Disse udsagn svarer godt til vores opfattelse: De er netop ”en slags ekstralemmaer”, men ikke helt lige så gode som rigtige lemmer. Og derfor havde det været rigtigt at oplyse de præcise tal; det medgiver vi. Vi har svært ved at se hvad vi mere kan gøre.

Tonen er bevaret i Bergenholtz/Vrangs udgangssalut. Et egentlig ukompliceret udsagn forekommer nu anmelderne ”gådefuldt”, og de peger sarkastisk på vores angiveligt ”synske erfaringer” som eneste mulige forklaring. Sammenhængen er den at vi skriver (i Lorentzen/Trap-Jensen 2004b:192) at underopslagsordene har fået en behandling der ”mindre eksplicit [omfatter] ordklasse, bøjning og betydning”. Derved skal selvfølgelig forstås at den der har brug for disse oplysninger angående eksemplet **møllejer**, kan finde dem i ordbogen, ikke eksplicit ved underopslagsordet **møllejer** (placeret som orddannelsesangivelse i artiklen **mølle**), men indirekte, idet ordklasse og bøjningsmønster kan findes i artiklen **ej**, mens betydningen ’ej af en mølle’ – som altid ved semantisk gennemskuelige sammensætninger – kan udledes af betydningerne af de indgående sammensætningsled. At det skulle være svært for anmelderne at nå til den forståelse, kan man næsten kun opfatte som et udslag af ond vilje. Oplysningerne er jo pr. definition implicite. Det er det der er grunden til at underopslagsordene kun kan regnes som ”en slags ekstralemmaer”: De er netop ikke lige så gode som de almindelige opslagsord der er opført på alfabetisk plads og indeholder eksplicite oplysninger.

Et andet, men dog beslægtet punkt er spørgsmålet om hvor mange opslagsord der så *burde* have været i DEN DANSKE ORDBOG. I Bergenholtz/Vrang 2004b hed det (s. 168) at der burde være 100.000, i anmeldelsen i dette nummer er tallet vokset til 200.000. Uanset tallets størrelse er det svært at være principielt uenig: Flere opslagsord er bedre end færre.

Men vi bliver nødt til at tilføje: At nå disse tal kræver mere end moderne ordbogsteorier; det kræver hårdt arbejde og økonomiske resurser. Og vi har endvidere nævnt tidligere (Lorentzen/Trap-Jensen 2004a:180) at ordbogens ydre omfang har ligget fast lige siden 1992, svarende til omfanget af den foreliggende ordbog. Anmelderne befinder sig med andre ord ikke i virkelighedens verden. Alligevel kan det være interessant at følge tankegangen og overveje hvordan lemmabestanden bedst kunne suppleres.

Et nærliggende forslag er at ophøje de omdiskuterede underopslagsord til hovedopslagsord. Det ville arbejdsmæssigt være det mest overkommelige og tillige ligge inden for ordbogens korpusbaserede anlæg: Underopslagsordene har en udbredelse i sproget der gør dem berettigede som opslagsord. Spørgsmålet er hvor meget bedre en ordbog der ville komme ud af det hvis de blev anbragt på alfabetisk plads med fed skrift, forsynet med eksplicitte oplysninger om ordklasse og bøjning samt en – i reglen – intetsigende definition. Så vidt vi kan bedømme, måske lidt bedre, men ikke alverden.¹ En sådan løsning svarer til hvad man har gjort i fx DUDEN: DEUTSCHES UNIVERSALWÖRTERBUCH, som indeholder rigtig mange artikler af typen: **Apfelgelee:** *Gelee aus Äpfeln* og **Autofahrt:** *Fahrt mit dem Auto*. Et andet sammenligneligt eksempel er den svenske NATIONALENCYKLOPEDIENS ORDBOK, hvor man har valgt samme løsning som i DEN DANSKE ORDBOG og er endt med et lemmaantal på 62.000 (Sven-Göran Malmgren, personlig kommunikation).

En anden mulighed ville være at imødekomme den kritik som anmelderne refererer Pálfi (2005) for, og supplere med manglende ordstof fra før år 1900. Om anmelderne virkelig i alvor tilslutter sig den kritik, kan vi strengt taget ikke vide (men hvorfor ellers beskæftige sig med den?), men vi vil da godt benytte lejligheden til at berolige bekymrede læsere: Det vil ikke ske i en ordbog som DEN DANSKE ORDBOG, der dækker sproget fra 1950 på grundlag af ordenes reelle forekomst i sproget. Oplysninger om det ældre sprog kan man finde i ORDBOG OVER DET DANSKE SPROG.

Et mindre absurd forslag, som anmelderne også tidligere har diskuteret, er at supplere med navnestof. Der er ikke tvivl om at mange kan have et behov for at søge oplysning om i hvert fald en del af navnestoffet. Udfordringen består i at trække en grænse der forekommer naturlig, sådan at stoffet bliver til at administrere. Der ligger en latent fare for at artiklernes mængde vokser urimeligt fordi man af konsekvensgrunde nemt tvinges til at optage adskillige banale artikler for hver berettiget artikel – i hvert fald hvis man vil bevare forankringen i et korpus. Men potentielt er navnestoffet

---

¹ I en digital ordbog, hvor plads ikke spiller nogen nævneværdig rolle, kan man derimod meget bedre forestille sig denne løsning, og den arbejdes der på som led i det internetbaserede opslagsværk *ordnet.dk*.

en interessant mulighed.

Mere oplagt synes vi dog det er at forøge lemmabestanden med mindre udbredte ord, de ord som mange sprogbrugere ikke kender så godt og derfor vil have brug for at kunne slå op. Det gælder fx fremmedordsstoffet og mere faglige ord som ikke er særlig udbredte i sproget, men som man alligevel har en chance for at støde på en gang imellem. Vi synes at det især er på det område DEN DANSKE ORDBOG ikke altid slår til. Hvis det bliver muligt at supplere ordbogen med yderligere artikler, vil det være det område vi prioriterer højest.

2. Moderne teori eller sund fornuft?

Heller ikke i den aktuelle anmeldelse snydes læseren for Bergenholtz/Vrangs yndlingsdisciplin: det typologiske skoleridt. Denne gang sættes fx DEN DANSKE ORDBOGS ”lingvistiske argumentation” over for DEN DANSKE NETORDBOGS ”moderne leksikografiske funktionslære” når det gælder valg af synonymmer. Og samme moderne teori har nu ført anmelderne til den indsigt at DEN DANSKE ORDBOG bedst egner sig for lingvister og dansk-studerende. Som underbyggelse af synspunktet nævner de at kun denne målgruppe

kan afkode de komplicerede forkortelser og lingvistisk-videnskabelige forklaringer. For alle andre brugere, som ønsker at vide mere, er store dele af fremstillingen ikke specielt let tilgængelig, men herom senere.

Den der venter på at få nærmere besked herom senere, venter imidlertid forgæves. Der kommer ikke mere. Synspunktet kan derfor koges ned til ”Vi synes forkortelserne er for svære at afkode”. Der skal ikke herske nogen tvivl: Vi går bestemt ind for at man analyserer en ordbogs brugergrupper og deres behov samt fastlægger ordbogens formål og funktioner derefter. Bergenholtz/Vrang må for vores skyld også gerne kalde det ”moderne leksikografisk funktionslære”. Vi nøjes med at kalde det sund fornuft, og den kan anmelderne ikke tage patent på. Og når de insisterer på at kalde et lemma for et lemma – og hvem går ikke ind for det? – burde de også kalde en spade for en spade. Hvis anmelderne synes at forkortelserne er for svære at afkode, er de da i deres gode ret til at sige det – ikke mindst i en anmeldelse. Men i stedet for at give deres holdning udseende af objektivt faktum ved at pakke den ind i pseudovidenskabelig retorik, kunne de kalde det hvad det er: en subjektiv vurdering. Det er da helt i orden, og så kan læseren danne sig sin egen mening om sagen.

Det samme gælder vurderingen af DEN DANSKE ORDBOG som produk-

tionsordbog. Den affejes som ”meget lidt hjælpsom”, alene med den begrundelse at den ikke er proskriptiv. Det er igen et subjektivt – og i en anmeldelse helt legitimt – synspunkt at proskriptive ordbøger skulle være det eneste rigtige til produktionsformål. Det er imidlertid et synspunkt vi ikke deler. Som vi har argumenteret tidligere (Lorentzen/Trap-Jensen 2004a:186ff.), mener vi at proskription godt kan overvejes som et princip i dansk sprognormering, men vi respekterer at retten til at udøve ortografisk normering ligger hos Dansk Sprognævn. DEN DANSKE ORDBOG følger derfor RETSKRIVNINGSORDBOGENS normering, og den anfører derfor valgfrie varianter som valgfrie varianter.² Over for de læsere der mener at andet end proskription kan være relevant i vurderingen af produktionsordbøger, vil vi udtrykke det håb at fx ordbogens mere end 25.000 konstruktionsmønstre vil vise sig nyttige ved tekstproduktion.

Om det også skyldes deres moderne teori eller måske Bergenholtz/Vrangs egne synske evner, ved vi ikke, men anmelderne mener at have fundet det danske folks grundlæggende behov: ”ægte monofunktionelle ordbøger”. Desværre har branchen endnu ikke rigtig set lyset, og det samme gælder såmænd også det danske folk. I hvert fald er der tilsyneladende hverken udbud af eller efterspørgsel efter den slags ordbøger. Vi tror nu at svaret skal findes uden for teoribøgerne: De færreste danskere er parate til at anskaffe tre forskellige slags ordbøger til de situationer som anmelderne opregner. Og selv hvis vi forestiller os at det skete, skulle de dernæst være i stand til at analysere deres behov godt nok til at gribe til det rigtige værk hver gang. Her tror vi de fleste akademikere og sikkert også mange lingvister ville komme til kort.

I virkelighedens verden er det nok snarere sådan at hvis folk overhovedet køber ordbøger, køber de maksimalt én etsprogsordbog og håber så på at dér kan finde hvad de har brug for. Vi tror at det er den virkelighed forlagsbranchen forholder sig til, og det er også forklaringen på at DEN DANSKE ORDBOG søger at imødekomme mere end én type brugssituation. Det har nogle yderligere konsekvenser.

3. Kildeangivelser

Vi mener at det er et uholdbart synspunkt at kildeangivelser skulle være enten ”totalt overflødige” eller ”strengt nødvendige” (i betydningen doku-

---

² Det er derfor heller ikke svært at overlade det til brugernes dømmekraft at vælge mellem to *lige gyldige* former. Det er selvfølgelig en helt anden situation end den hvor brugerne ikke forventes i detaljer at kende betydningsforskelle mellem en række mere eller mindre synonyme ord.

mentarisk udtømmende). DEN DANSKE ORDBOGS kildeangivelser tjener først og fremmest til at placere citater i en minimal kontekst, især ved at oplyse om årstal og forfatter, titel eller genre, og er kun sekundært anbragt til ære for fremtidens forskere. Hvis dokumentarisk præcision derfor går ud over læselighed og brugervenlighed, vejer hensynet til brugeren tungest. Enhver der kender til internetadresser, ved at de kan være overordentlig lange. At forestille sig adresser af typen <http://juraportal.dk/links/030/020/020/link-1098955387-285288-471.tkl> elegant anbragt i en 5 centimeters spalte, mener vi er en pædagogisk uløselig opgave, og vi må derfor tage afstand fra at den valgte løsning skulle være ”en katastrofe” eller ”fuldstændigt uacceptabel”. Vi finder tværtimod at det er den rigtige beslutning at anføre informative, men læselige kildeangivelser i den slags tilfælde. Derudover er det uklart for os hvilken glæde fremtidens forskere vil have af præcise henvisninger til et flygtigt medium som internettet. Det vil dels afhænge af om siden er blevet høstet af de ”web-crawlere” som indsamler materiale fra danske hjemmesider i henhold til pligtafleveringsloven, dels af reglerne for offentlighedens adgang til disse sider i fremtiden.³

4. Bøjningsoplysninger

Af samme grund er det skudt ved siden af at kræve angivelse af absolut frekvens for hver bøjningsoplysning i ordbogen. Hvis anmelderne synes at det er svært at læse de morfologiske oplysninger i deres nuværende form, hvordan mon det så ville se ud hvis hver eneste oplysning derudover skulle forsynes med en talangivelse? Det er den slags æstetiske og pædagogiske hensyn der er begrundelsen for at vi ikke vil bringe disse oplysninger.⁴

Vi synes det er på sin plads her kort at gøre rede for de principper redaktionen har fulgt ved angivelse af bøjningsoplysninger. Også her har det korpusbaserede princip været styrende, således at de anførte bøjningsformer virkelig har støtte i den faktiske sprogbrug. Derfor har vi undersøgt formernes frekvens i ordbogens korpus og på internettet via Google. Desuden har vi ønsket at videregive visse oplysninger om formernes relative udbredelse i en, mener vi, let tilgængelig form. Heraf følger den notation som anmelderne nævner ved eksemplet **spionfoto**, hvor den

³ At de præcise kildeangivelser let kan aflæses i den planlagte digitale udgave, er en anden sag.

⁴ I sig selv kan oplysningerne såmænd være nyttige nok, og i en digital version, hvor muligheden kan gøres optionel (klikbar), er det en oplagt mulighed som vi også arbejder med.

sjældne flertalsform *spionfotoer* anføres i parentes i modsætning til den langt mere frekvente *spionfotos*. Som hovedprincip gælder det at rækkefølgen af valgfrie bøjningsformer er bestemt af deres frekvens. Det synes vi er oplysende og anvendeligt ved tekstproduktion. I en del tilfælde har det ikke været muligt at finde empirisk materiale til at belyse alle bøjningsformers frekvens; det gælder fx ved sammensatte ord netop af typen *spionfoto*, hvor anmelderne ikke har fundet eksempler på bestemt form pluralis. Her kunne redaktionen have valgt ikke at bringe de bestemte pluralisformer overhovedet, men denne løsning forekom ikke tilfredsstillende. I stedet har det redaktionelle princip været at opfatte ubestemt og bestemt form pluralis som en art enhed og ikke anføre den ene uden den anden. Formerne er i dette tilfælde, som i visse andre hvor det empiriske grundlag har været for spinkelt, overført fra simpleksordet **foto**, der i flertal bøjes *-s* (el. *-er*), *-ene* el. *-erne*.

Til et par af de eksempler som anmelderne i tabel 1 anfører på mangelfulde fleksionsmorfologiske oplysninger i DEN DANSKE ORDBOG, vil vi også knytte nogle kommentarer. Om eksemplet **sankthansaften** hedder det: ”Flertalseksemplet, som gives i DEN DANSKE NETORDBOG, er på ingen måder ualmindeligt”. Det er et udsagn der ikke tåler nærmere eftersyn: Frekvensundersøgelser på internettet vha. Google afslører at grundformen forekommer 6.540 gange, mens samtlige andre bøjningsformer som DEN DANSKE NETORDBOG oplyser, tilsammen forekommer 26 gange, hvoraf de fleste stammer fra diverse ordlister og ikke fra genuin sprogbrug. Vi synes DEN DANSKE ORDBOG har truffet et godt og korpustro valg her ved kun at anføre bestemt form singularis. Men det bliver forhåbentlig ikke opfattet som et direkte forbud mod pluralisformen. Det gælder jo om mange ord at man potentielt kan danne andre former end dem der er udbredt i den faktiske sprogbrug. Hvis man får brug for at tale om flere sankthansaftener, må man derfor ulejlige sig med at slå op i artiklen **aften**.⁵

Om eksemplet **programvirksomhed** hedder det også hos anmelderne at DEN DANSKE ORDBOG ikke godtager flertal, hvor DEN DANSKE NETORDBOG gør det. Her er anmelderne rykket lidt nærmere på sandheden, men stadigvæk er det den marginale sprogbrug de fæster sig ved. Ordet forekommer 17.826 gange i Google i singularis og 67 gange i pluralis. I DEN DANSKE ORDBOGS korpus forekommer pluralisformerne slet ikke, så igen må vi hævde at redaktionen har truffet et rigtigt valg. Dertil kommer at ordbogens definition peger på en ikketællelig eller sjældent tællelig betyd-

---

⁵ Det kan være nyttigt at anføre både de potentielle og de faktisk forekommende former af et ord. Det overvejer vi at indføre i netversionen, hvor det kan kombineres med de tidligere nævnte oplysninger om formernes relative frekvens. Men muligheden skal være optionel, og det lader sig ikke gøre i en trykt ordbog.

ning, nemlig den aktivitet at lave og udsende programmer. Det ville ikke være konsistent at give bøjningsoplysninger til en betydning der ikke er taget med. Derimod kan den tællelige betydning 'virksomhed, firma der udsender programmer' godt forekomme i flertal, men den betydningsvariant er bare ikke attesteret i ordbogens korpus. Måske er den dukket op siden, men frekvent er den på ingen måde.

Ved eksemplet **steeplechase** har anmelderne, eller forfatterne til DEN DANSKE NETORDBOG, taget fejl når de i tabel 1 bringer denne anmærkning:

ANM Dansk Sprognævn godtager ikke bøjning og kun brug af fælleskøn: en steeplechase. Brug af intetkøn er dog det normale, som derfor anbefales af denne ordbog.

Måske skyldes fejlen den rygmarvsreaktion der får DEN DANSKE NETORDBOG til at mene det modsatte af Dansk Sprognævn, men i dette tilfælde normerer Dansk Sprognævn nu også – faktisk som eneste mulighed – intetkøn i RETSKRIVNINGSORDBOGEN. Enigheden hører dog op når det kommer til bestemt form singularis: RETSKRIVNINGSORDBOGEN og DEN DANSKE ORDBOG opgiver ingen bestemthedsform, mens DEN DANSKE NETORDBOG anfører formen i intetkøn: *steeplechaset*. Igen har dette næsten ikke støtte i sprogbrugen: *steeplechaset* har 2 forekomster (*steeplechase* 4) i Google mod 797 forekomster i ubestemt form.

Vi synes ikke anmeldelsernes eksempler virker overbevisende, og vi synes at DEN DANSKE ORDBOGS princip er fornuftigt. Det udelukker selvfølgelig ikke at der kan være (andre) enkelttilfælde hvor der er truffet en forkert beslutning, og omvendt betyder det heller ikke nødvendigvis at vi finder DEN DANSKE NETORDBOGS beslutning om at anføre pluralisformer af *sankthansaften* lodret forkert. Det er vel sådan ved lavfrekvente forekomster at man er nødt til at foretage et individuelt skøn, og vi fortryder altså ikke vores. Vi vil også godt advare mod ukritisk at bruge en rå tekstsamling som Google som facitliste: I modsætning til et rigtigt korpus er Googles tekster ikke sammensat ud fra nogen repræsentativitetskriterier, og ganske få absolutte forekomster eller en procentvis forsvindende lille andel kan derfor sagtens skyldes tilfældige ad hoc-dannelser. Redaktøren slipper derfor ikke for at forholde sig til forekomsterne og træffe et valg.

5. Kollokationer

Endelig mener anmelderne at kollokationsbestanden burde suppleres med relevante kollokationer fra kilder uden for ordbogens eget korpus. I princippet er vi enige i det synspunkt, og vi ville også gerne have gjort som

foreslået, men vi må konstatere at det ikke har været muligt idet brugbare eksterne kilder ikke har været tilgængelige i DEN DANSKE ORDBOGS tilblivelsesperiode. For et krav må naturligvis være at de eksternt fremskaffede kollokationer også er baseret på et korpus, ellers falder hele idéen om at ordbogen skal afspejle faktisk forekommende sprog, jo til jorden. Og os bekendt eksisterede der ikke tilgængelige, almensproglige korpuser ud over Det Danske Sprog- og Litteraturselskabs egne.

6. Afsluttende bemærkninger

Hvis vi skal sammenfatte vores reaktion på kritikken her til sidst, falder den i tre dele. Der er for det første de punkter hvor vi må give anmelderne ret i deres kritik. Den slags kritik kan undertiden være svær at anerkende fordi den indebærer en erkendelse af egne fejl eller egen utilstrækkelighed. Alligevel er den nyttig og vigtig, og når bølgerne fra debatten har lagt sig, vil den konstruktive kritik forhåbentlig vise sig at føre de nødvendige justeringer med sig. Eksemplet er i denne artikel oplysningen om lemma-bestanden.

For det andet er der de punkter hvor vi er uenige med anmelderne. Uenighed har vi ikke noget imod. Vi tror ikke der er én indlysende rigtig måde at lave ordbøger på, og det kan ligefrem være befordrende for udviklingen af forskellige ordbøger og ordbogsprodukter hvis der ligger en afgørende uenighed til grund for forskelligheden. Anmeldelser bidrager her til at skærpe bevidstheden om eget ståsted, og det er grundlæggende sundt. Eksempler på uenigheder er i denne sammenhæng synet på proskription og spørgsmålet om brugen af forkortelser og sigler.

Vores sidste punkt er en slags anmeldelse af kritikken. God kritik er for DEN DANSKE ORDBOGS redaktion ikke nødvendigvis det samme som uforbeholden ros. Vigtigere er det at den er grundig og saglig. Grundig har kritikken i hvert fald været rent kvantitativt, målt i antal bidrag og sider. Interessant nok har kritikken ikke i nævneværdig grad kommenteret de punkter der internt i redaktionen har været størst diskussion og uenighed om undervejs, men det er nok sådan at man ofte ser tingene anderledes udefra. Til gengæld er vi lidt ærgerlige over vægtningen af de kritikpunkter der har været fremdraget. Vi har samlet kritikken fra de fire anmeldelser af Bergenholtz/Vrang i oversigtsform, hvor man kan se hvor meget plads der er brugt på ordbogens forskellige elementer.

oplysningstype/emne	sider	andel
layout	1,25	2 %
lemmabestand	12,25	21 %
bøjning	6	11 %
udtale	0	0 %
betydningsopdeling/definitioner	10	18 %
fag- og stilmarkører	0	0 %
synonymer, antonymer m.m.	7,5	13 %
syntaktiske mønstre/konstruktionsoplysninger	1,25	2 %
kollokationer/flerordsforbindelser	5	9 %
citater	4,5	8 %
orddannelser	8	14 %
etymologiske oplysninger	0	0 %
omtekster	1,25	2 %

TABEL 1. Kritikkenes fordeling på oplysningstyper

En tendens har været at anmelderne har brugt megen plads på aspekter som redaktionelt har været temmelig perifere (fx oplysning om lemmabestand), mens til gengæld centrale dele af ordbogsarbejdet som udtale og etymologi kun har fået ganske få ord med på vejen. Derudover har eksterne emner som proskription og typologi fyldt overordentlig meget. Det står naturligvis en anmelder frit for at udvælge og diskutere emner efter eget valg og interesse, men i den samlede vurdering bør man prøve at balancere aspekterne efter deres relative vægt. Det synes vi ikke anmeldelserne lever helt op til.

Vores væsentligste indholdsmæssige anke mod anmelderne er dog at de ikke er konsistente i deres vurderinger. Det skyldes, tror vi, at de begår den fejl at forlange at DEN DANSKE ORDBOG skal være tre forskellige (monofunktionelle) ordbøger på én og samme tid, og det får dem til at indtage snart et, snart et andet – modsat, og dermed uforeneligt – synspunkt afhængigt af hvilken ordbogstype de anmelder. Flere steder bebrejder de ordbogen at den er for lærd – først er den for forskere, så for akademikere og senest for lingvister – mens de andre steder efterlyser oplysninger der er så indviklede og svære at læse at de nok kan kræve en højere uddannelse. Et eksempel er forekomsttal for de forskellige bøjningsformers fordeling (anmelderne leverer selv skrækeksemplet *Jahr*), et andet er nøjagtige internetadresser til citater. Det samme kan siges om den proskriptive

kæphest: Hvad skal den stakkels sekretær Brita (jf. Bergenholtz/Vrang 2004b) dog stille op med en svada om hvad Dansk Sprognævn godtager eller ikke godtager? Det samme gælder vurderingen af kildeangivelserne: Enten skal de være fuldstændig udtømmende (i en dokumentationsordbog) eller også helt fraværende (i en produktionsordbog), mener anmelderne. Hertil kan man kun sige: Ja måske, men vel ikke begge dele i samme fysiske ordbog?

Til slut vil vi om tonen i Bergenholtz/Vrangs anmeldelse sige at vi håber den har bidraget til læsernes underholdning. Selv foretrækker vi at føre videnskabelige diskussioner i en anden stil.

Litteratur

- Bergenholtz, Henning/Vibeke Vrang 2004a: Den Danske Ordbog imponerer og skuffer. I: *Hermes, Journal of Linguistics* 33, 149–178.
- Bergenholtz, Henning/Vibeke Vrang 2004b: Ny dansk ordbog i seks bind for sekretærer og forskere. I: *LexicoNordica* 11, 165–189.
- Bergenholtz, Henning/Vibeke Vrang 2005: Den Danske Ordbog bind 2 (E–H) og 3 (I–L) – en ordbog for folket eller for akademikere? I: *LexicoNordica* 12, 165–187.
- DEN DANSKE NETORDBOG = Henning Bergenholtz/Vibeke Vrang med bidrag af Lena Lund, Helle Grønberg, Maria Bruun Jensen, Signe Rixen Larsen, Rikke Refslund og Mia Johnson: *Den Danske Netordbog*. Database og layout: Richard Almind. 2002–2005.
- DEN DANSKE ORDBOG = Ebba Hjorth/Kjeld Kristensen (hovedred.) *Den Danske Ordbog* 1–6. København: Det Danske Sprog- og Litteraturselskab/Gyldendal 2003–2005.
- DUDEN: DEUTSCHES UNIVERSALWÖRTERBUCH = Duden: Deutsches Universalwörterbuch, 3. udgave, udgivet af Wissenschaftlicher Rat der Dudenredaktion. Mannheim/Leipzig/Wien/Zürich: Dudenverlag 1996.
- Lorentzen, Henrik/Lars Trap-Jensen 2004a: Kommentarer til Henning Bergenholtz og Vibeke Vrang: Den Danske Ordbog imponerer og skuffer. I: *Hermes, Journal of Linguistics* 33, 179–192.
- Lorentzen, Henrik/Lars Trap-Jensen 2004b: Kommentarer til Henning Bergenholtz og Vibeke Vrang: Ny dansk ordbog i seks bind for sekretærer og forskere. I: *LexicoNordica* 11, 191–201.
- NATIONALENCYKLOPEDINS ORDBOK = *Nationalencyklopedins ordbok* 1–3, 1. udgave, udarbejdet ved Språkdata, Göteborgs Universitet. Höganäs: Bokförlaget Bra Böcker AB 1995.

ORDBOG OVER DET DANSKE SPROG = *Ordbog over det danske Sprog*. 28 bind. København: Gyldendal 1918–1956. Onlineversion: <http://ordnet.dk/ods>.

Pálfi, Loránd-Levente 2005: Den Danske Ordbog – en kritisk opsamling af den offentlige ordstrid. I: *LexicoNordica* 12, 123–149.

RETSKRIVNINGSORDBOGEN = Dansk Sprognævn: *Retskrivningsordbogen*, 3. udgave. København: Alinea A/S – Aschehoug Dansk Forlag A/S 2001.

Trap-Jensen, Lars 2005: Kommentarer til Henning Bergenholtz og Vibeke Vrang: Den Danske Ordbog bind 2 (E–H) og 3 (I–L) – en ordbog for folket eller for akademikere? I: *LexicoNordica* 12, 189–197.

Henrik Lorentzen
seniorredaktør
Det Danske Sprog- og Litteraturselskab
Christians Brygge 1
DK-1219 København K
hl@dsl.dk

Lars Trap-Jensen
ledende redaktør
Det Danske Sprog- og Litteraturselskab
Christians Brygge 1
DK-1219 København K
ltj@dsl.dk